

E m a k e e l k o o l i s

Kirjand väljendusoskuse peegeldajana: tekstisidusus

Kersti Lepajõe

Tartu ülikooli dotsent

Väljendusoskus, nii suuline kui ka kirjalik, on üks olulisemaid oskusi, mille omandamisele koolihariduse käigus tähelepanu pööratakse. Väljendusoskus ei tähenda pelgalt õigekeelsus- ja grammatikareeglite kasutamise oskust, vaid eelkõige oskust luua tekste. Tekstiloomes oskus on aga väga tihedalt seotud oskusega oma mõtteid korrastada ja neid lugejale arusaadaval kujul esitada. Nende oskuste kujundamisega tegeletakse kõikides ainetes, aga kõige enam on tekstiloomet tähelepanu all emakeeletundides ja vastutus selle töö eest langeb emakeeleõpetajale. Eesti koolis on välja kujunenud traditsioon, et kirjaliku teksti loomet õpitakse ja õpetatakse kirjandeid kirjutades. Kirjandit käsitletakse siin avara mõistena – eelkõige õpilase kirjaliku tekstiloometöö tähenduses.

Kirjandi kui küpsuseksamiga on kaua mõõdetud õpilaste kirjalikku eneseväljendusoskust. 2012. aasta kevadel kirjutati esimest korda uut tüüpi eesti keele riigieksamit: tekstimõistmise ülesannete lisandumisega on muutunud eksami iseloom, enam tähelepanu on pööratud analüüsimisele ja tekstide põhjal kirjutamisele. Jättes siin kõrvale eksami tekstimõistmise ülesanded, keskendun enam kirjutamisele, seda enam, et riigieksamil on kirjutamisülesande osakaal 60% maksimaalsest 100 punktist.¹ Artiklis ei analüüsita 2012. aasta eksamiülesandeid ega tulemusi, vaid vaadeldakse kirjandi kirjutamist kui oskust luua tervik-

---

¹ Vt Eesti keele riigieksami eristus kiri http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/1/eesti_keeles_rigieksami_eristus_kiri.pdf (26.08.12).

likku sidusat teksti. Vaatluse all on kirjandite tekstuaalsed omadused ja materjal on pärit autori doktoriväitekirjast². Lähtutakse seisukohast, et kirjand kujutab endast enam-vähem kindlaks kujunenud skemaatilise struktuuriga tekstiliiki, mille keelelisi tunnuseid ja tekstimoodustustavasid on võimalik üldistavalt kirjeldada.

Tänapäeva tekstianalüüsi teoreetiliseks lähtekohaks on M. A. K. Halliday funktsionaalne grammatika ja sellest lähtudes vaadeldakse keelekasutust paljufunktsioonilisena. Tavaliselt lähtutakse teksti kolmest metafunktsioonist: ideatsioonilisest ehk tähistusfunktsioonist, interpersonaalsest ehk suhtlusfunktsioonist ja tekstuaalsest funktsioonist.³ Tähistus- ja suhtlusfunktsioon liituvad keelekasutuse sotsiaalse eesmärgiga, nende esmaülesanne on vahendada teksti sisu ja modaalsust ehk teksti abil loodavaid suhteid ja suhtumist. Tekstuaalne pool on ressurss, mille abil luuakse relevantne ja suhtlussituatsiooni sobiv tekst. Teksti ülesehitamine ja selle terviktähenduse moodustamine realiseeruvad temaatiliste ja infosüsteemiga liituvate valikute ja koherentsi kaudu.⁴

Koherentsus ja kohesioon

Oskusliku keelekasutuse üks aspekte on võime moodustada sidusat tervikteksti, see tähendab, et teksti osad liituvad üksteisega, nende vahel on semantiline ja vormiline seos. Tekstilingvistikas on loodud teksti terviklikkuse kirjeldamiseks mitmesuguseid mudeleid. Tüüpiline tekst on struktuurilt sidus ja semantiliselt koherentne tervik. Teksti terviklikkust – koherentsust – on eri uurijad tõlgendanud erinevate tegurite omadustena. Koherentsi võib tinglikult pidada süvatekstiks. See on mõiste- ja tähendusseoste võrgustik, mida tekstiga püütakse vastuvõtjale edasi anda. Koherentsus sünnib kirjutaja ja lugeja koostöös. Teksti lugemine eeldab lugejalt süsteemseid teadmisi maailmast, tekstidest ja keelekasutustavade. Tekst loob koherentseid tõlgendusi maailmast; maailm ise pole koherentne, aga koherentsed tõlgendused

² Lepajõe, Kersti 2011. Kirjand kui tekstiliik. Riigieksamikirjandite tekstuaalsed, retoorilised ja diskursiivsed omadused. *Dissertationes philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis* 31. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

³ Halliday, Michael Alexander Kirkwood 1985. *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.

⁴ Halliday, Michael Alexander Kirkwood 2002. Text as semantic choice in social context. – *On grammar*. Ed. Jonathan Webster. London: Continuum, pp. 45–49.

sünnivad tekstide kaudu, mis seda maailma kujutavad. Seetõttu ei peeta koherentsust teksti otseseks omaduseks, vaid koherentsuse loob lugeja. Lugeja kas tunnistab teksti terviklikuks või ei. Kõik sõltubki teksti omadustest, kontekstist ja lugeja teadmiste ja kogemuste pagasist.⁵

Tekstiurijad eristavad koherentsi ja kohesiooni. Kohesiooni all mõistetakse teksti pindtasandi grammatilist ja sõnalist materjali, mis loob tekstis lausete ja tekstiosade vahelisi seoseid. Tuntud tekstiurijad Halliday ja Hasan rõhutavad, et ainuüksi kohesioonelementide (referentsisuhete, substitutsiooni, ellipsi, aga ka side- jm seosesõnade) kasutamisest ei piisa teksti terviklikkuse saavutamiseks. Kohesiooni ja koherentsuse vahetõrki iseloomustades leiavad nad, et kohesioon on koherentsuse eeldus, aga selle taga peab tekstis olema veel hulk semantilisi suhteid.⁶

Niisiis on kohesioon teksti leksikaal-grammatiliste seoste võrgustik, mis on keeleliselt vormistatud ehk sõnaliselt eksplitseeritud. See esineb kõikjal, kus diskursuse ühe elemendi tõlgendamine sõltub sama diskursuse teise elemendi tõlgendamisest. Kohesioon realiseerub tekstis keele leksikaal-grammatilise süsteemi kaudu, st et tekstis peab olema iga lause seotud kohesioonisideme kaudu mingi teise sama teksti lausega. Kohesiooni puhul on tekstis otseselt väljendatud grammatilised ja sõnavaliku seosed, mis loovad teksti terviklikkuse. Kohesioon võib olla nii lausesisene kui ka lausetevaheline.

Eri autorid liigendavad kohesioonimehhanisme erinevalt. Kuid kõik uurijad nimetavad olulisemate kohesioonivahenditena kordust, asendust (asesõnad, sünonüümid) ja ellipsit, aga samuti sõnade semantilistel suhetel ja ühisesse tähendusvälja kuulumisel põhinevaid seostamisviise (antonüümia, hüponüümia, osa-terviku suhted jm). Ühise tähendusvälja äratundmine ja piiritlemine põhineb suuresti teksti kirjutaja ja lugeja ühistel pragmaatilistel teadmistel. Eestikeelses lingvistikakirjanduses on kohesioonimehhanisme tutvustanud Tiit Hennoste ja Reet Kasik.⁷

⁵ Dijk, Teun A. van 1977. *Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. London: Longman, pp. 132–134; Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press, pp. 134–135.

⁶ Halliday, Michael Alexander Kirkwood; Rugaiya Hasan 1976. *Cohesion in English*. London: Longman, p. 23.

⁷ Hennoste, Tiit 1986. *Tekstgrammatikast tekstiteooriani*. – *Keel ja Kirjandus*, 1, lk 26–34; Kasik, Reet 2007. *Sissejuhatus tekstiõpetusse*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Peale referentsisuhete väljendavad tekstilausete vahelisi suhteid ka konneksiooniseosed. Konneksioon on lausete või lauseosade kui tervikute semantiline seotus, mille aluseks on asjaolu, et edasiantav tege- likkus on omavahel mingites loogilistes suhetes. Näiteks võivad lausete vahel olla põhjuse ja tagajärje seosed, ajaseosed, mingid tingimussuhted (vastandus, võrdlus, hierarhia jne). Selliseid konneksioonisuhteid väljendavad tekstis sidesõnad ja muud seosesõnad ehk konnektorid. Loogiliste seoste tüüpe ja neid väljendavaid konnektoreid eesti keeles on loetlenud ja rühmitanud R. Kasik.⁸

Kirjandite kohesiooniseosed

Kuigi kohesioon on teksti terviklikkuse põhitegureid, pööratakse õppe- kirjanduses siiski teksti kohesioonimehhanismide kirjeldamisele vähe tähelepanu. Teksti sidusust tutvustatakse Märt Hennoste õpikus „Teksti- õpetuse alused”⁹, aga ka Martin Ehala õpikus „Kirjutamise kunst”¹⁰, kus seda käsitletakse seoses teksti viimistlemisega. Ehala näitab, kuidas tervikteksti sidusust saab parandada, tutvustab tekstilõigu tuumlause ja siduslausete mõisteid, näitab, kuidas üleminekulausete abil saab teksti sidusamaks muuta, aga otseselt sidususe võtetele tähelepanu ei pöörata. Seega võib arvata, et kohesioon on õpilastele üsna tundmatu mõiste ja sidususvõtete kasutamist harjutatakse vähe või ei harjutata üldse.

Järgnevad näited pärinevad riigieksamikirjandite alusel tehtud uurimusest (Lepajõe 2011). Riigieksamikirjandi kirjutajad oskavad üldjuhul ühendada lauseid terviktekstiks, kasutades ja varieerides mitmesuguseid kohesioonimehhanisme.¹¹

- (1) *Elame maailmas, kus tähtsat rolli mängib meedia. Arenenud kommuni- katsioonivahendid võimaldavad inimestel piiramatult üksteisega kon- taktis olla ja saada ülevaadet maailmas toimuvast. Selle kõige juures kujundab meedia noorte mõtlemist ja elust arusaamist. Massimeedial on suur võim inimesi mõjutada. Tänapäeva meelelahutustööstus ja massimeedia vajavad toimimiseks tuntud nägusid ja nimesid. (166 031 Meedia noore põlvkonna kujundajana)*

⁸ Samas.

⁹ Hennoste, Märt 1995. Tekstiõpetuse õpik keskkoolile. Tallinn: Avita.

¹⁰ Ehala, Martin 2000. Kirjutamise kunst. Tekstiõpetuse õpik gümnaasiumile. Tallinn: Künnamees, lk 69–105.

¹¹ Näited riigieksamikirjanditest on esitatud kursiivis ja muutmata kujul. Iga näite järel on sulgudes kirjandi kood ja töö pealkiri.

Korduv sõna *meedia* ning sellega sünonüümsed väljendid *arenenud kommunikatsioonivahendid* ja *massimeedia* viitavad samale referendile, ühendava seose kaudu liidetakse samasse tähendusvälja ka *meelelahutustööstus* ja opereerides sama tähendusvälja sõnadega, saavutatakse tekstilõigus lausetevaheline kohesioon.

Alati ei ole kohesiooniseosed nii läbipaistvad. Näiteks nõuab lugejalt enam pingutust ja pragmaatilisi teadmisi järgmise näite kohesioonivahendite tõlgendamine.

- (2) *Inimene töötab üha enam, et midagi saavutada. Töötatakse, et elada, ja elatakse, et töötada – süvenev surnud ring. Kogu sissetulekule kulutatud aeg ei ole väärt puhkusest loobumist. Ületöötamise ja pingetega kaasnevad haigused ja stress on hind, mida makstakse asjademaailma eest. Tööga võib saada küll asju, kuid ainult tööle pühendunud inimene pole õnnelik.* (166 034 Kõigel on hind, aga vähesel väärtus)

Terve hulk tekstilõigu sõnu on seotud tööga – *töötab, töötatakse, töötada, töö*. Lugeja pragmaatilised teadmised võimaldavad liita tööteemaga ühisesse tähendusvälja ka sellised leksikaalsed valikud nagu *sissetulek* ja *puhkus*, viimasega seostuvad antonüümiasuhete kaudu omakorda *ületöötamine, pinged, haigused, stress*. Sama- ja ühisviitelisust seob väljend *ületöötamine* – vormiliselt on tegemist tüvekordusega, semantiliselt vastandusega.

Kuigi kordus on üks selgemaid ja lihtsamaid sidususe väljendamise võimalusi, võib liigne kordus muuta teksti monotoonseks ja vaeseks. Sünonüümide jm asendusvõimaluste leidmine näitab kirjutaja sõnavara rikkust ja mõtlemise paindlikkust. Teise näite kahes esimese lauses on kordus stilistiliselt põhjendatud – seda on kasutatud rõhutamiseks. Seevastu järgmistes näidetes võinuks kirjutaja leida varieeruvamaid väljendusvõimalusi.

- (3) *On olemas elementaarsed asjad, mida iga inimene vajab eluks. Minu arvetes nendeks on: toit, elukoht, haridus, perekond, tervis jne. Juba nende asjade omamisel tekivad inimeste vahel erinevused ja kujunevad välja väärtushinnangud. Kuigi need on elementaarsed asjad, mida igal inimesel vaja on, juhtub ka nii, et mõnel polegi neid. Leidub ju inimesi, kes arvavad, et neil ei ole vaja kedagi enda kõrvale. Usun, et sellised inimesed võivad kuidagi hakkama saada. Inimesed, kes haridust ei väärtusta, võivad samuti kuidagi hakkama saada.* (456 028 Kõigel on hind, aga vähesel väärtus)

Näites 3 esitatud tekstilõigus kordub kolm korda sõna *asi* ja kuus korda sõna *inimene*. Mõlemad sõnad on laia tähendusväljaga, nende põhjendamatu kordamine teeb teksti monotoonseks ja väheütlevaks. Sünonüümide ja asenduste kasutamine andnuks parema tulemuse.

Ellips ehk väljajätt muudab lause ökonoomsemaks. Välja võib jätta sarnases lausestruktuuris samas vormis korduva lauseliikme, mis on kergesti juurde mõeldav, või sellise lauseosa, millel on lauses endas või selle lähikontekstis olemas analoog. Ellipsit kasutatakse üldiselt probleemideta sama lause piires koos ühendava või eraldava rinnastuseosega (näited 4–5).

- (4) *Avalik alandamine tekitab inimeses trotsi, masendust ja viha ning* [⌘]¹² *võib viia vägivallani – kättemaksuni.* (646 020 Mida suudab avalik arvamus?)

Siiski on ellips üks neid kohesioonimehhanisme, millega kogenematul kirjutajal võib tekkida probleeme, sest kontekstiellipsi korral on oluline väljajäetava elemendi vormi, asendi ja sisu sarnasus mingi teise, lauses endas või väljaspool seda paikneva elemendiga.

- (5) *Olgugi et mõnel pool võib märgata inimesi, kes on probleemist teadlikud ning* [⌘] *ehk tahaksidki midagi muuta, ei anta* [⌘] *selleks erilist võimalust, kuna enamik inimkonnast on teadmatu või ükskõikne.* (175 078 „Lõbusalt saeb inimkond oksa, millel ta istub” (Mati Unt))

Näites 5 on rinnastatud kõrvallausetes põhjendatult jäetud kordamata pronoomen *kes*, mis asendab sõna *inimesi*, pealauses on aga teistsugune lausestruktuur ja siin peaks sõna *inimesi* asendama pronoomen *neile*, kuid see on välja jäetud.

Tüüpilisimaks ja kõige sagedamini kasutatavaks tekstisidususe väljendajaks on asendussõnad. Teksti seisukohalt ei ole asendussõnad üksnes käändsõnade hulka kuuluvad asesõnad (*see, selline, ta*), vaid ka samasuguse funktsiooniga asemäärsõnad (*siin, seal, siis, tookord*). Asendussõnadel pole sõltumatut tähendust, nad saavad oma tähenduse sõnadelt, mida nad asendavad. Seetõttu peab olema ühemõtteliselt selge, millele asendussõnad viitavad. Liigne asendussõnade kasutamine muudab teksti raskesti mõistetavaks, sest lugeja peab eelneva

¹² Märk [⌘] tähistab ellipsit ehk väljajättu.

teksti juurde tagasi pöörduma, et aru saada, mida parasjagu on asendatud.¹³

- (6) *Lisaks tahaksin ma arutada eesti keele ja kultuuri säilimise üle. See on praegu üks tähtsamaid ja tõsisemaid teemasid meie endi jaoks, kuna väikese rahva jaoks on keele ja kultuuri säilitamine äärmiselt tähtis. Selle nimel tuleb pingutada. Õnneks on sellega juba tõsiselt tegeldud. Ma olen lugenud, et on isegi kavas luua eestikeelne arvuti, mis keelt säilitada aitaks. (378 039 Eesti mured on ka minu mured)*

Demonstratiivpronoomen *see* viitab siin ühemõtteliselt eesti keele ja kultuuri säilitamisele (näide 6). Tekstilõigust on selgelt aru saada, mida pronoomen *see* korvab. Alati pole aga õpilaste tekstistrateegias järjekindlust ja nii võivad ebamäärasused viitesuhetes tekstist arusaamist raskendada:

- (7) *1. Haridus on vahendiks ka siis, kui tahetakse olla haritud inimene, sest nemad on tavaliselt heade teadmistega. 2. Nad omandasid koolist hea hariduse ja arendavad seda pidevalt edasi, kuid ainult sellest ei piisa, tuleb suhelda ka huvitavate inimestega, kes sind rikastavad. 3. Need inimesed võivad pakkuda uusi ideid, mille peale ise tulla on raske. 4. See aitaks aga elu edasi viia. (298 049 „Lõbusalt saeb inimkond oksa, millel ta istub” (Mati Unt)*

Pronoomenid *nemad* ja *nad* viitavad haritud inimesele, kuigi kirjutaja pole ühtlustanud ainsuse ja mitmuse kasutamist. *Seda* viitab heale haridusele, *sellest* võib aga viidata nii heale haridusele kui ka edasiarendamisele või mõlemale eelnevale osalausele koos. Kas kolmanda lause *need inimesed* on lõigu alguses nimetatud haritud ja heade teadmistega inimesed või teises lauses juurde toodud huvitavad inimesed, kellega esimesena nimetatud peaksid suhtlema, jääb arusaamatuks. Stiililiselt sobimatu on teise lause generiline *sind*. Viimase lause pronoomeni *see* vasteks on eelnevast tekstist raske leida tekstiosa, millega *see* oleks seotud referentsiaalse suhte kaudu. Referentsiaalsuhteid on võimalik väljendada komparatsiooni ehk võrdlusega. Järgmises näites on tekstiosad seotud võrdleva suhtega.

¹³ Asesõnade kasutamisega seotud probleemidest on lähemalt kirjutanud Reet Kasik 2007. Sissejuhatus tekstiõpetusse. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, lk 20–22.

- (8) *Igal asjal on küll oma hind ja väärtus, aga enamasti selgub lõpuks ikka, et väärtuslikumad on need, mille hinda sõnadesse panna ei ole võimalik või selle väärtus kasvab aasta aastalt aina suuremaks. Parim on hindamatu. (175 072 Kõigel on hind, aga vähesel väärtus)*

Selle lõigu loogiliseks sidumiseks on kasutatud võrdlevat astendust *väärtus – väärtuslikum – (väärtus kasvab) suuremaks – parim*. Ebaõnnestunud asesõnakasutuse tõttu jääb aga sisuliselt arusaamatuks, mida siin loogiliselt järjestatakse: millele viitab *need* või *selle*. Kui siduselemendid puuduvad, siis tekib selle tulemusena tekstis mõtteauke, laused ei seostu üksteisega sujuvaks tähenduslikuks tervikuks.

- (9) 1. *Ennast armastamata ei ole ka teistel võimalik teda armastada.*
 2. *Täisväärtusliku elu elamiseks on siiski vajalik omada enda kõrval teisi inimesi.* 3. *Inimkond on alati elanud karjas koos, et lihtsamini ellu jääda. teistega suhtlemine tekitab erinevaid tundeid.* 4. *Olenemata kas need ♂ on positiivsed või negatiivsed, tekitavad need emotsiooni, mis on elu märgiks.* 5. *Selletõttu ongi muumiad tundetud, kes pärast pikka üksiolekut üleskaevamiste järel leitakse.* 6. *Neil pole olnud kedagi kõrval, kellega emotsiooni vahendada.* 7. *Me vajamegi oma kõrvale sõpru, perekonda, armastatut, et tunda armastust ja rahulolu enda eksistentsis.*
 8. *Teiste inimeste ja asjade tõttu ongi emotsioonid ja tunded mis edasi viivad.* 9. *Kas on tegemist uue kodu või lõpudiplomiga, sisaldavad nad endas ikka tugevaid tundeid.* 10. *Need ongi, mis kõigile väärtuse loovad.* 11. *Kõigel on hind, aga kõige suurem väärtus on hindamatutel elu osadel. (327 070 Kõigel on hind, aga vähesel väärtus)*

Näites 9 pole tekstilaused omavahel sidusad. Esimeses lauses pole lauseliikmeid, millele võiksid viidata *teised* või *teda*. Seetõttu on lause mõte raskesti tabatav. Kuna teist lauset alustatakse uue mõttekäiguga (*täisväärtusliku elu elamiseks ...*), on kaks lauset omavahel seotud vaid asesõnaga *teistel/teisi*, aga kuna seos on ebamäärane, jääb mõttekäik raskesti tabatavaks. Hüpatud on ühelt mõttelt teisele, loogilist tervikut ei sünni. Ka kolmandal lausel puudub loogiline seos eelnevaga. Järgmises elliptilises lauses on kasutatud kaks korda asesõna *need*, tõenäoliselt peaks asendus olema kasutatud *tunnete* tähenduses. Viies lause algab seosesõnaga *selletõttu*, mis viitab põhjuslikule seosele, kuid seos on meelevaldne. Ka kuues ja seitsmes lause pole seotud. Kirjutaja pole seostanud ka kaht tekstilõiku (seitsmes ja kaheksas lause)

omavahel. Kaheksandat ja üheksandat lauset ühendab kordussõna (*tunded*), kümnendat lauset asendus (*need*). Viimane lause ei kasva välja eelnevast arutluskäigust, vaid on hoopis viide kirjandi pealkirjale. Siduselementide puudumise või nende vale kasutamise tõttu jääb teksti mõttekäik raskesti tabatavaks, sest hüpatakse ühelt teemalt teisele, neid omavahel seostamata. Kehvemates kirjandites esineb sedalaadi puudust üsna sageli.

Kokkuvõtteks

Intuitiivselt on tervikteksti temaatiline edenemine arusaadav, kuid katsed seda uurida pole häid tulemusi andnud. Lihtsa teksti puhul on see veel võimalik, kuid keerukamate tekstide puhul võib olla terve hulk võimalusi kirjeldada seda, millest tekst koosneb. Kirjeldusraskused tulenevad sellest, et teksti temaatilised seosed ei ilmne alati otseselt tekstist, vaid temaatilise terviku loob lugeja. Ometi peab kirjutaja oma teksti luues tegema temaatilised valikud ja see, millised valikud ta intuitiivselt teeb, mõjutab ka lugeja arusaamist sellest, mis on selles tekstis kõige tähtsam. Kuigi õppekirjanduses puudutatakse kohesiooni ja koherentsust vaid riivamisi, suudavad tugevamad kirjutajad üldjuhul ühendada oma laused terviktekstiks, kasutades ja varieerides eri kohesioonimehhanisme. Valdavalt kujuneb õpilase oskus luua tervikteksti välja gümnaasiumi lõpuks.

Tervikteksti loomisel tekib õpilastel ka raskusi. Näiteks ilmneb analüüsitud töödest, et raskusi on korduste vältimisega, tegemist on suutmatusega leida oma väljenduse rikastamiseks sünonüüme või teisi asendusi. Liigsed kordused muudavad teksti monotoonseks, näitavad kirjutaja vähest varieerumisoskust ning viitavad emakeele sõnavara piiratusele ja teksti stiili kujundamise vahendite nappusele. Ilmnes, et paljudele õpilastele on probleemiks asesõnade kasutamine. Asesõnu kasutatakse liiaga, see põhjustab teksti ebamäärasust ja viitesuhete hägusust. Mõtteedastusloogikat häirib ka ellipsi oskamatu kasutamine. Pikemas tekstis on oluline, et sidesõnade ja teiste seosesõnade abil toodaks välja lausete ja tekstiosade loogilised seosed. Kirjandite analüüsist võib järeldada, et alati see ei õnnestu ja üleminekud ühelt tekstiosalt teisele pole õpilastöodes sujuvad. Kui siduselement puudub, on tekst hüplev ja lugeja ei suuda kirjutaja mõttekäiku jälgida. Konkreetseid tekstisidususvõtteid on põhjust õppeprotsessis konkreetsete harjutustega senisest enam kinnistada.